

Redakcja: Sławomir Poleszak (zastępca dyrektora IEŚ), Agnieszka Zajdel (sekretarz redakcji), Aleksandra Kuczyńska-Zonik, Jakub Olchowski, Konrad Pawłowski, Agata Tatarenko

Nr 1311 (51/2025) | 13.03.2025

ISSN 2657-6996

© IEŚ

Aleksandra Kuczyńska-Zonik

Łotwa na językach. Język łotewski w życiu społecznym i politycznym

Łotwę wyróżnia szczególna pozycja języka łotewskiego, który jest nie tylko symbolem państwa, znaczącym zasobem jej kultury narodowej, ale także podstawą tożsamości i elementem bezpieczeństwa. Jego rola wynika zarówno z doświadczeń historycznych Łotwy jako części Związku Radzieckiego, jak i obecności w tym państwie licznej mniejszości rosyjskojęzycznej. Podniesienie statusu języka państwowego oraz promowanie rozwoju i powszechności jego używania w przestrzeni publicznej stały się podstawowymi celami polityki językowej państwa w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej. Jednocześnie ograniczanie obecności języka rosyjskiego w edukacji i mediach oraz jako warunku zatrudnienia może powodować poczucie wykluczenia wśród mniejszości rosyjskojęzycznej na Łotwie i być wykorzystane przez Rosję w jej działaniach propagandowych.

Język jako symbol państwa. Język łotewski jest jedynym językiem urzędowym Łotwy oraz podstawowym elementem jej tożsamości narodowej, który ma łączyć wszystkich mieszkańców. Zapis ten znajduje się w obecnie obowiązującej Konstytucji z 1922 r. W 2010 r. prawicowa partia Zjednoczenie Narodowe „Wszystko dla Łotwy!” – TB/LNNK zainicjowała przeprowadzenie referendum w sprawie nowelizacji ustawy zasadniczej, która przewidywała bezpłatną edukację w szkołach publicznych wyłącznie w języku państwowym. Choć nie doszło ono do skutku, w odpowiedzi rosyjskojęzyczne organizacje pozarządowe zainicjowały przeprowadzenie kolejnego referendum, tym razem w sprawie nadania językowi rosyjskiemu statusu języka państwowego. W referendum, które odbyło się 18 lutego 2012 r., 75% wyborców opowiedziało się przeciwko zmianom konstytucyjnym nadającym językowi rosyjskiemu status drugiego języka państwowego. W następstwie tej sytuacji w 2014 r. do Konstytucji wprowadzono preambułę wzmacniającą pozycję języka łotewskiego, mówiącą o tym, że podstawą spójnego społeczeństwa są: „lojalność wobec Łotwy, język łotewski jako jedyny język państwowy, wolność, równość, solidarność, sprawiedliwość, uczciwość, etyka pracy i rodzina”. Jednym z autorów preambuły był Egils Levits, prezydent Łotwy w latach 2019-2023 ([„Komentarze IEŚ”, nr 32](#)).

Język jako element bezpieczeństwa społecznego. Dla ok. 1,2 mln mieszkańców łotewski jest językiem ojczystym (64,3% populacji), z kolei dla nieco ponad 700 tys. (37,7%) jest nim język rosyjski¹. Jednocześnie, podczas gdy 89% mieszkańców Łotwy deklaruje dobrą znajomość języka państwowego (w Łatgalii zamieszkiwanej licznie przez mniejszość polską i rosyjskojęzyczną – 82%), a wśród osób do 24 lat – już 92%, w dalszym ciągu część rosyjskojęzycznych rezydentów sprzyja Rosji i jest negatywnie nastawiona do polityki językowej Łotwy, nakierowanej na wzmocnienie bezpieczeństwa społecznego. W lutym 2025 r. Państwowa Izba Kontroli wykazała, że dotychczas realizowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości polityka spójności nie jest konsekwentna i wymaga lepszej koordynacji. W szczególności za zagrożenie uznano niewystarczającą znajomość (lub brak znajomości) języka państwowego, która negatywnie wpływa na zdolność komunikowania się i odbioru informacji w języku państwowym. W sytuacjach kryzysowych ma to z kolei wpływ na możliwość manipulowania tą częścią populacji poprzez działania propagandowe i dezinformacyjne, a także na zdolność rządu do skutecznej komunikacji ze społeczeństwem. W związku z tym uznano, że większą uwagę należy zwrócić na udoskonalenie systemu nauki języka łotewskiego dla dorosłych obywateli, gdyż jest to jedno z najważniejszych narzędzi promowania spójności społecznej na Łotwie.

Język jako narzędzie komunikacji. Cel ten został potwierdzony w Koncepcji Bezpieczeństwa Narodowego przyjętej we wrześniu 2023 r. ([„Komentarze IEŚ” nr 975](#)). Stanowi ona, m.in., że od 1 stycznia 2026 r. treści tworzone przez

¹ Respondenci mogli wskazać jeden lub kilka języków ojczystych jednocześnie; Centralny Urząd Statystyczny, 2023.

media publiczne będą mogły być publikowane wyłącznie w języku łotewskim i w językach należących do europejskiego obszaru kulturowego, natomiast treści w języku rosyjskim – języku największej mniejszości etnicznej na Łotwie – będą mogły być dostępne jedynie w mediach prywatnych. Ustawodawcy wyszli bowiem z założenia, że od lat funkcjonujący w przestrzeni publicznej język rosyjski stanowi zagrożenie dla tożsamości narodowej Łotwy, a zadaniem mediów publicznych, zapisanym w Prawie o publicznych mediach elektronicznych i ich zarządzaniu, jest promowanie demokratycznego porządku prawnego Łotwy, wolności słowa i poczucia przynależności do państwa, pielęgnowanie języka łotewskiego i kultury narodowej zgodnie z Konstytucją.

Ponadto przepisy ustawy imigracyjnej z 2023 r. wprowadziły zasadę, że dotychczasowe zezwolenia na pobyt stały dla obywateli Federacji Rosyjskiej utraciły ważność i będą przedłużane tylko w wyjątkowych przypadkach. Nowe zezwolenie można otrzymać jedynie po zdaniu egzaminu z języka łotewskiego na poziomie A2². Dotyczy to kilku tysięcy osób, głównie emerytowanych wojskowych i członków ich rodzin. Część z nich nie wykazała znajomości języka państwowego w stopniu wystarczającym i została zmuszona do opuszczenia kraju – dotychczas jest to już ok. 2 tys. Rosjan.

Inne wprowadzone w ostatnich miesiącach przepisy mówią o zakazie używania języka rosyjskiego w bankomatach (oprócz języka łotewskiego dostępne mogą być języki urzędowe państw członkowskich UE, OECD i państw kandydujących), na znakach drogowych oraz podczas prowadzenia płatnej kampanii przedwyborczej (kandydaci mogą się swobodnie komunikować osobiście ze swoimi wyborcami w innym języku, a także prezentować treści na stronach internetowych partii politycznych).

Język w programach nauczania. Zgodnie ze znowelizowanym w 2022 r. prawem oświatowym, nauczanie na Łotwie w szkołach dla mniejszości odbywa się wyłącznie w języku państwowym – od 1 września 2023 r. w przedszkolach oraz klasach 1., 4. i 7.; od 1 września 2024 r. – w klasach 2., 5. i 8.; a od 1 września 2025 r. – także w klasach 3., 6. i 9. Ponadto rząd Łotwy podjął decyzję o stopniowym wycofywaniu języka rosyjskiego jako drugiego języka obcego ze szkół podstawowych od roku szkolnego 2026/2027 i zastąpienie go językami urzędowymi państw członkowskich UE lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG). Język rosyjski pozostaje bowiem najczęściej wybieranym drugim językiem obcym, a 40% szkół do tej pory nie oferowało żadnych innych języków poza angielskim i rosyjskim ([Komentarze IEŚ, nr 739](#)). W praktyce było to podyktowane nie tylko popularnością rosyjskiego, ale zwłaszcza niedoborem nauczycieli innych języków.

Kompetencje językowe w pracy. Obowiązujące od końca 2024 r. nowe przepisy w Kodeksie pracy miały także na celu wzmocnienie pozycji języka łotewskiego i zminimalizowanie wymogów dotyczących znajomości języka rosyjskiego w zatrudnieniu. Inicjatorzy zmian powoływali się na nierówne traktowanie pracowników ze względu na brak znajomości języków obcych, zwłaszcza rosyjskiego (paradoksalnie dane wskazują, że 78% osób do 24 roku życia zna język rosyjski). Zgodnie z nowymi regulacjami pracodawcy będą musieli uzasadnić konieczność znajomości języka obcego w celu wykonywania obowiązków służbowych, a znajomość języka rosyjskiego nie może być wymagana na stanowiskach związanych z produkcją towarów, świadczeniem usług lub inną działalnością na rynku wewnętrznym Łotwy.

Powyższe ustalenia opierają się na przekonaniu, że język państwowy jest obowiązkowym środkiem komunikacji w życiu społecznym, niezależnie od narodowości i języka ojczystego poszczególnych osób. Znajomość języka łotewskiego jest szczególnie wymagana od osób zajmujących stanowiska publiczne. W 2024 r. dwóch posłów reprezentujących socjaldemokratyczną partię Stabilność! (cieszącą się poparciem wśród obywateli rosyjskojęzycznych) zostało ukaranych grzywną za niewystarczającą znajomość języka państwowego. Posłowie przystąpili do testu językowego, ale go nie zdali. Zgodnie z regulaminem Saeimy, brak znajomości łotewskiego może skutkować pozbawieniem mandatu posła.

Wnioski. Język łotewski zajmuje szczególne miejsce w życiu społecznym i politycznym Łotwy. Jego pozycja została zapisana w Konstytucji. Celem państwa jest zapewnienie jego trwałości oraz używania go we wszystkich

² Aby otrzymać nowe zezwolenie na pobyt obywatele Federacji Rosyjskiej są zobowiązane do złożenia wniosku o uzyskanie statusu stałego rezydenta UE oraz zaświadczenia o zdaniu egzaminu z języka łotewskiego.

dziedzinach życia społecznego, a także promowanie badań nad językiem i kształtowanie odpowiedzialności za realizację państwowej polityki językowej. Działania te są zgodne z ideą, że język łotewski jest nie tylko środkiem komunikacji, ale także ważnym elementem jednoczącym społeczeństwo.

Język łotewski odgrywa szczególną rolę we wzmacnianiu spójności społecznej, bowiem – w myśl ustawodawcy – utrwala łotewską państwowość i historię, promuje wartości demokratyczne, wspiera procesy integracyjne. Jest zatem kluczowy dla kształtowania tożsamości politycznej i obywatelskiej, a także dla wzmacniania bezpieczeństwa społecznego. Podczas gdy zasady i cele polityki językowej nie zmieniły się od lat 90. XX w., szereg działań na rzecz umacniania pozycji języka państwowego, a tym samym ograniczania obecności języka rosyjskiego zostało podjętych w bezpośrednim następstwie agresji Rosji na Ukrainę.

Z realizacją polityk sektorowych wiążą się spore wyzwania. Po pierwsze, w zakresie edukacji – zapewnienie nauczania wyłącznie w języku łotewskim wymaga znacznych środków na kształcenie pedagogów, doskonalenie metod nauczania i przygotowanie odpowiednich materiałów dydaktycznych, dostosowanych do możliwości językowych uczniów. Po drugie, w zakresie rynku pracy – wyzwanie dotyczy możliwości włączenia zawodowego migrantów, z których znaczący odsetek stanowią Ukraińcy posługujący się językiem rosyjskim. Oznacza to konieczność dalszego zapewnienia nauki języka łotewskiego w kształceniu dla dorosłych. Po trzecie – w odniesieniu do mediów – w rezultacie odejścia od przekazów w języku rosyjskim i tworzenia jednolitej przestrzeni informacyjnej w języku łotewskim część rosyjskojęzycznych odbiorców będzie chciała zrekompensować sobie brak tych mediów kanałami dostępnymi z Rosji. Wskutek tego będą oni w dużym stopniu narażeni na działanie prokremlowskiej propagandy i dezinformacji. Realizacja polityki językowej może spotkać się także ze sprzeciwem mniejszości rosyjskojęzycznej oraz wzrostem ich poczucia dyskryminacji i wykluczenia w społeczeństwie. Sytuację tą może również wykorzystywać Rosja w celu pobudzania nastrojów antyrządowych, dlatego niezwykle istotne jest monitorowanie postaw i zachowań w społeczeństwie oraz prowadzenie kampanii informacyjnych przez instytucje państwowe.